

REFAH DEVLETİNDE GENÇLİĞİN DEĞER DÖNÜŞÜMÜ: INGLEHART SÖYLEMİ*

Value Transformation of Youth in Welfare State: Inglehart's Discourse

Arş.Gör. Büşra HALİS ÖZTÜRK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi Bölümü, Muğla/Türkiye

Öztürk, Halis, B. (2017). "Refah Devletinde Gençliğin Değer Dönüşümü: Inglehart Söylemi", Vol:3, Issue:12; pp:158-171 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi

Article Arrival Date

08/06/2017

Makale Yayın Kabul Tarihi

The Published Rel. Date

27/07/2017

Anahtar Kelimeler

Gençlik, Değerler,
Inglehart, Materyalizm,
Postmateryalizm

Keywords:

Youth, Values, Inglehart,
Materialism,
Postmaterialism.

ÖZ

Dünya ekonomisi, günümüzde yeni ekonomi olarak adlandırılan ekonomik faaliyetlerin itici rol oynadığı farklı bir aşamanın içerisinde. İnternet temelli bu yeni ekonomi olgusu, toplumsal yaşamdan, iş yapma biçimlerine dek pek çok yapıda köklü değişimler ortaya çıkarmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, ideoloji ve amaçlar açısından ekonomik yeniden dağıtım sorunlarına odaklanmaktan çok, yaşam kalitesi ve yaşam biçimlerine odaklanmakta, lidersiz ya da dönüşümlü bir liderlik anlayış yapısını benimseyen, orta sınıf bireyleri, gençleri ve yüksek eğitim almış katılımcı bireyleri kapsayan hareketler olarak değerlendirilir. Inglehart'ın geliştirdiği değerler modeli, gençlerin, yükselen eğitim düzeyi ile bağlantılı olarak, ailelerinin değer tanımlamalarından farklılık gösterdiğini, materyalist değerlerden postmateryalist değerlere yönelediklerini savunmaktadır.

ABSTRACT

The world economy is in a different phase in which today's economic activities are called as new economies. This new internet-based economy emerges from fundamental changes in society, from social life to business practices. The new social movements that emerged during this period focused not only on the problems of economic redistribution in terms of ideology and objectives but also on movements involving middle-class individuals, young people and highly educated participating individuals, focusing on quality of life and lifestyles, adopting a leadership evaluated. Inglehart's model of values advocates that young people, in relation to the rising level of education, differ from their value definitions of their families and that they go to postmaterialist values from materialistic values.

1. GİRİŞ

Küreselleşmeye karşı toplumların gösterdikleri tepki, genellikle sosyal ve ekonomik açıdan ele alınmıştır. Küreselleşme XXI. yüzyılın psikolojik gelişiminde egemen olan güçlerden biridir. İnsanlığın uygarlık tarihinde binlerce yıldır süregelen ticaret, göç ve savaş olguları, günümüzdeki hızlı gelişmelerin etkisiyle, geleneksel davranış kalıplarında büyük ölçüde değişimlere yol açmaktadır. Önceki dönemlerde yüzlerce yıla yayılan değişimler, on yıllara, yıllara, aylara doğru hızla kaymaktadır.

Sosyal, ekonomik ve çevresel hızlı değişimler, insanların fiziksel ve ruhsal tüm fonksiyonlarını da etkileyebilmektedir. Özellikle 1960'lardan sonra, kuşaklararası değer farklılaşması, sosyal bilimlerde önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Yine bu dönüşümün çalışma değerlerini de etkilediği düşünülmektedir. Çalışmanın yeni ve esnek organizasyonu içerisinde, çalışmaya atfedilen değer ve bağımlı çalışanların kendilerini konumlandıklarının

* Bu çalışma, Uludağ Üniversitesi'nde yürütmekte olduğum "Türkiye'de Gençliğin Değer Dönüşümü" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

farklılaştığını iddia eden, çok sayıda görüş mevcuttur. Özellikle 1970'lerin ortasından itibaren Inglehart çalışmaları etrafında yürütülen tartışmalar, söz konusu dönüşümün köklü biçimde hissedildiğini göstermektedir. Buna göre, modern toplumlarda M.Weber'in analizlerinden itibaren önem verilen çalışma değerlerinin dünyevi ve materyal hedefleri çerçevesinde oluşan "ethos"un; Batı toplumlarında "Savaş Sonrası" kuşakla birlikte dönüşüme uğradığı düşünülmektedir. İçsel tutumlar ve Lasch'in kavramıyla ego-merkezli değerlerin çalışma kültürü başta olmak üzere, değerlerin ifadesinde farklılıklar yarattığı görülmektedir. Daha çok gençlik çağı üzerine yapılan bu çalışmalar, Türkiye'de sınırlı sayıda takipçi bulmuştur. Daha çok politik toplumsallaşma üzerine yapılan yorumlar ise, değer dönüşümünü etkileyen yapısal koşullar ile kısıtlı bağlar kurabilmektedir. Yine son yıllarda "kuşak" farklılıkları üzerine yoğunlaşan ve tanımlayıcı olmak dışında; analitik nitelikleri sınırlı olan bir ilgi alanından bahsedilebilir. Ancak bu ilgi alanı, değer dönüşümünü karmaşık bir süreç olarak ele almaktan çok; stereo-tipler olarak değerlendirmeye meyillidir.

Özetle değerler toplumu oluşturan bireyler tarafından paylaşılan, ciddiye alınan, içinde coşku, heyecan gibi duyguları bulunduran, nesnelere soyutlanabilen, uzlaştıran, çatışmalara neden olan, davranışın nasıllığını belirleyen ve bu anlamda ölçek işlevi gören değerler toplumun karakteristik özelliklerini yansıtırken birçok toplumsal oluşumun ardındaki nedenlerin açıklanmasında, özellikle de toplumsal işleyişin anlaşılmasında önemli roller üstlenirler. Inglehart, II. Dünya Savaşı'nın ardından Batılı toplumlarda hızla yaygınlaşan refah devleti uygulamalarını temel alarak, kurumsal ve ideolojik farklılaşmaların, ihtiyaç önceliklerinin farklılaşmasının, değer önceliklerinin de niteliğini belirlediğini savunmaktadır.

2. DEĞER KAVRAMI

Toplum sosyal bir yapıdır ve her sosyal yapının birtakım değerleri vardır. Değerlere sahip olmayan bir toplum düşünülemez. Toplumların her ne kadar kendine özgü farklılıkları olsa da, üyelerinin çoğunluğu tarafından benimsenmiş bir değerler sistemi mevcuttur.

Değerler; neyin en önemli olduğunu gösteren, kişiye özgü, kişisel inançlar, kişinin gideceği yönü belirleyen pusulalardır. Değerler nelerden uzak durulması gerektiğini gösterir ve hayatı yönlendirir. Her türlü olay karşısında nasıl tepki verileceğinin temelini değerler belirler. (Robbins, 1999: 350-362). Bolay (2009: 74) değerlerin kabul edilebilir, tekrar edilebilir olması gerektiğini, yoksa yaygın ve devamlı olmayacağını ayrıca zaman ve mekân üstü kaynağa dayanmazsa değerlerin kalıcı olamayacağını ifade etmektedir.

Değer, bir toplumun olgu ya da toplumsal durumlarının tercihi ya da reddedilişi hususunda etkili bir araç olmaktadır. Söz konusu bu araç her bireyin kendi motivasyon yapısı içinde içselleştirilerek, benzer durumlar söz konusu olduğunda bir genelleştirme yapabilmesine olanak tanımakta ve böylece potansiyel olarak bir başka toplumda da geçerli olabilmektedir. Değerlerin çoğu zaman bilişsel, duygusal ve rölatif unsurları bulunmaktadır (Hökelekli, 2013: 44). Değerler, davranış ve eylem biçimlerini yönlendirme süreciyle bağlantılı olarak bireyin dünyayı algılayış ve değerlendirme sürecini etkileyerek anlam yaratma sürecinde aktif unsurlar olmaktadır.

Bireysel davranışlar ve yönelimler için soyut ve genel ölçüt olarak değerler, sosyal bir gerçekliği temsil etmektedirler. Aynı zamanda değerlerin etkili ve uzun süreli değişmez olma özelliklerinden dolayı psişik bir gerçekliği vardır (Kuçuradi, 1971: 13). Farklı davranış alternatifleri arasından yapılan bireysel tercihler değerleri araçsallaştırmaktadır. Değerlerin bilişsel nitelikleri ve buna bağlı olarak gerçekleşen yüksek dereceli duygusal katılım niteliğine göre sadece nesneye bağlı olmayan yönelim kıstasları olarak değerlendirmek mümkündür. Vergote (1999: 49), bir kişinin zihinsel sistem yapısı içine giren verileri seçkin bir şekilde organize ederek onu anlaşılır hale getirmesi ve bu anlam doğrultusunda davranış ve tepkilerini yönetmesi için değerlere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir.

Değerler, insanın kendi yaşamındaki farklı etmenlere verdiği önemdir (Aydın, 2002: 13.) ve bir değerın önemi, söz konusu değerın kişisel ve toplumsal olarak ihtiyaçları karşılama oranına göre belirlenmektedir. Bu nitelik, bireyden bireye değıştiği gibi toplumdan topluma da farklılık gösterebilmektedir. Bir kişi ya da toplum için yararı olan her şey bir değer olarak düşünölmektedir ve arzu edileni değıl arzu edilebilir olanı ifade etmektedir (Silah, 2000:319).

“Değer”in toplum bilimlerinin merkezi kavramlarından biri olduğundan şüphe yoktur. Ancak, bütönlöklü bir sosyolojik değır teorisi ciddi anlamda Talcott Parsons (1902-1979) tarafından oluşturulmuştur (Arif Korkmaz, 2013: 55). Parsons “değerler”i eylem kuramının merkezine koyarak kavramın yaygın ilgi görmesine neden olmuştur. Parsons değırleri, eylemlerin temelleri için insanların başvurduğu ahlak ve inanç düzlemleri olarak tanımlar. Bu şekilde değırler, “anlam”, “yaptırım” ve “sosyalleşme” gibi unsurların temelinde sosyal yapının önemini ve önceliğini gösterir (Baştürk, 2013: 15).

Sosyolojik açıdan değırler, grup veya toplumun; kişilerin, örüntülerin, hedeflerin ve diğer sosyoköltürel nesnelere önemliliği üzerindeki değırlendirmelere dayanan ölçütlere göre tanımlanmasıdır. Toplumlar çok çeşitli tutumlara hoşgöröyle bakabilse de, insanların sahip oldukları toplumsal ve siyasal konsensüsü şekillendiren ve ortaklaşa paylaşılan bir alan sunan değırler konusunda belirli bir tutarlılık ve homojenlik de gerekli kabul edilmektedir. Bu bağlamda, çoğunlukla uzlaşma kuramcıları toplumsal düzenin muhafaza edilmesinde ortak değırlerin önemine vurgu yaparlar. Bir başka açıdan, değırlerin bireysel yönü bulunsa da kapsamlı etkinliklerini toplumsal yönleri sağlar. Çünkü değırlerin en iyi yansıma biçimleri olan tutum ve davranışlar, toplumsal şartlarda kendisini gösterir. Bireyin toplum içindeki sosyal statüsü, yani başkaları tarafından değırlendirilmesi ister atfedilme ister kazanılma yolu ile olsun, bunların hepsi dışarıdan gelir, kişi bunları kontrol edemez. Dolayısıyla değırlerin kaynağı sosyal “kişi”lerin dışındadır. Toplum, rolleri sosyal değır dereceleri ile kuşatır ve bireyler de davranış örüntülerini bu değırlere göre belirler. Aslında bu, bir bakıma bireyin toplum ve sahip olduğú sosyal çevre ile bir arada yaşamasının ve onlarla bütönlüşmesinin temel koşullarından birisidir. Ayrıca bir toplumda toplumsal şartların değışmesi, buna bağlı olarak o toplumda var olan değırler hiyerarşisini de etkileyebilmektedir. Birey belirli bir toplumsal durumda önemsediği ve diğer değırlere oranla öncelik atfettiği bir değiri daha farklı bir toplumsal durumda önemsemeyebilir. Sözelimi savaş zamanı güvenliğe önem veren bireyler, böyle bir durum söz konusu olmadığında özgürlüğü öncelikli bir değır olarak görebilir (Aksan, 2016: 430-431).

2.1. Inglehart’a göre Değer Kavramı ve Değer Araştırmaları

Inglehart, Batı kamuoyunun değırlerinin, maddi refaha ve fiziksel güvenliğe aşırı önem vererek, yaşam kalitesine daha fazla vurgu yaptığını ifade eder. Ona göre, bunun nedenleri ve sonuçları karmaşıktır, ancak temel ilke çok basitçe ifade edilebilir: insanlar uzaktaki ya da tehdit edici görünmeyen şeylere kıyasla, ivedi gereksinimlerle ya da tehditlerle daha fazla ilgilenme eğilimindedir. Dolayısıyla, güzellik arzusu az ya da çok evrensel olabilir, ancak aç insanlar estetik doyumdan çok yiyecek ararlar. Bugün, Batı nüfusunun benzeri görölmemiş ölçüde büyük bir kısmı, istisnai ekonomik güvenlik koşulları altında gelişmiştir. Ekonomik ve fiziksel güvenlik olumlu olarak değırlendirilmeyi sürdürmekle birlikte, göreceli önceliği geçmişe göre daha düşüktür.

Değer çalışmaları ise Ronald Inglehart başkanlığında, 1981 yılından beri altı kıtada gerçekleştirilen Dünya Değerler Araştırması adıyla (World Values Survey / WVS) dünyanın en geniş kapsamlı toplum araştırmaları haline gelmiştir. İnsanların değırlerini ve inançlarını, onların zaman içinde nasıl değıştiğini, toplumsal ve siyasal etkilerini araştıran, küresel bir araştırma projesi olan WVS, yaklaşık 100 ölkede temsil edici ulusal araştırmalar yapan dünya çapında bir sosyal bilimciler ağı tarafından yürütölmektedir. WVS, demokrasiye yönelik destek, yabancılara ve etnik azınlıklara hoşgörö, cinsiyet eşitliğine yönelik destek, değışen

dindarlık düzeyleri, küreselleşmenin etkileri, çevre, iş, aile, siyaset, ulusal kimlik, kültür, çeşitlilik, güvensizlik ve subjektif refaha yönelik tutum ve değerleri ölçmekte, izlemekte ve analiz etmektedir (WVS, 2013a; WVS, 2013b). WVS araştırmaları, değerler ve insanlar hakkında önemli bulgular ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, kültürel, ekonomik ve politik değişkenlerin çok yakından birbirine bağlı olduğunu göstermekte, araştırmanın sonuçları gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkelerdeki kuşaklar arası değer oryantasyonlarındaki değişimi konu almaktadır. Inglehart bu sonuçlardan yola çıkarak bireylerin inanç ve değerleri ile içinde yaşadıkları toplumun karakteristik yapısı arasında güçlü bağlar kurmaktadır (Inglehart, 2008: 215).

Inglehart toplumlarda meydana gelen değişikliklerin, ekonomik ve fiziksel güvenlik gibi materyalistik değerlerden “özgürlük, kendini ifade etme, yaşam kalitesine önem verme” gibi postmateryalistik değerlere doğru kaydığını söylemektedir. (Abramson & Inglehart, 1995). Yani paradan daha fazla ‘fikirlerin ve konuşma özgürlüğünün’ ‘canlı bir çevrenin’ olması postmateryalist değerlerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Bir başka deyişle, materyalist değerlere sahip bireyler güven, istikrarlı bir ekonomi, güçlü bir savunma gücü ve ekonomik olarak güçlü olmayı önemserken, postmateryalist bireyler yaşamlarında düşünce özgürlüğü, çevresel farkındalık, kendini gerçekleştirme gibi yaşam kalitesini belirleyici unsurlara öncelik vermekte olduklarını söylemektedir. (Inglehart, 1990)

Değerleri toplumsal yapı içerisinde daha iyi anlayabilmek ve nasıl birtakım sosyo-ekonomik sosyo-kültürel gelişmelere göre değişiklik gösterdiğini söyleyebilmek için bazı kavramların açıklanmasında yarar bulunmaktadır.

2.2. Modernizm- Postmodernizm Anlayışı

Sosyal yapıda meydana gelen değişimler dikkate alındığında, insanlar tarihi süreç içerisinde geleneksel, modern ve postmodern olmak üzere üç büyük toplum tipini yaşamıştır. Bu toplum tiplerinin her biri farklı özellik arz etmekte ve kendi şartlarında bireylerin yaşaması ve davranması için farklı kurumlar ve değer yargıları geliştirmişlerdir. Değerler de sosyal yapıya bağlı olarak bu süreç dahilinde farklılaşmakta ve değişmektedir. Örneğin sanayi öncesi geleneksel toplum tipini karakterize eden, cinsiyet rollerinin keskinliği meselesi, modern toplumlarda artan benzer cinsiyet rollerine dönüşmüş ve en nihayetinde postmodern toplumlarda cinsiyet karışmasına yenik düşmüştür. Ancak bahsedilen bu diyalektik değişim, bütün toplumları kapsamamakta, toplum bütün olarak yapısal değişimler gösterememekte; bazı toplumlar hem gelenekselliğin hem de modernliğin taşıyıcısı olabilmektedirler. Yani modern bir toplumda geleneksel değerler ile modern değerler iç içe bulunabilmektedir. Sosyal değişim toplumsal etkileri bakımından iki seviyede ele alınmıştır. Bunlardan ilki değişimin birey boyutunda meydana gelenleridir ki, yayılma, öğrenme, kültürleşme, haberleşme, sosyalizasyon ve modernleşme süreçlerini ifade eder. Burada bireylerin değişim eğilimleri ve düzeyleri esas önemli olan konudur. İkincisi ise sosyal sistem düzeyinde değişimlerin ele alınmasıdır. Bu süreç içerisinde kalkınma, bütünleşme, farklılaşma ve uyum bulunmaktadır. İşte günümüzde özellikle gelişmekte olan ülkelerin en büyük hedefi haline gelen küreselleşme ve modernleşme gibi süreçler, hem bireysel düzeydeki bir değişimi hem de sosyal sistemdeki değişim ve farklılaşmayı ifade etmektedir (Ersoy, 2006:150).

Esasında geleneksel toplumdan modern topluma doğru geçişi ifade eden modernleşme tanımlamalarında ortak olarak öne çıkan husus, sosyal sistem içerisinde bazı değerlerin değişmesidir. Her şeyden önce değerlerin doğasında, soyut olan bir karakterden somut olana doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Modern toplumda maddeci değerlerin ön planda olduğu görülmektedir. Geleneksel toplumlarda değer yargıları ölçülemeyen bir özellikte iken, toplum modernleştikçe değerler ölçülebilen bir karaktere bürünmüştür. Geleneksel toplum, bireylerin değerlerinin içselleştirmesini vicdanda sağlayarak, onlara vicdani bir sorumluluk

yüklemektedirken, modern toplum bireylere çoğu zaman içselleştiremedikleri ama uymak mecburiyetinde oldukları kurallar ve sınırlar çizmektedir.

Bir başka açıdan Modernizm&Postmodernizm kavramları herkesin üzerinde ortak anlaştığı kesin bir tanımı olmayan muğlak kavramlar olsa da Kvale (1992) postmodernist toplumu modern toplumdaki ayıran üç temel farktan söz eder. İlk olarak postmodernizm sanat, mimari ve edebî değerlerin vurgulandığı kültürel bir değişime sahiptir. İkinci olarak postmodernizm hızlı teknolojik değişimler ve artan seçeneklerden oluşur. Son olarak postmodernist epistemoloji objektif ve doğrudan gözlenebilen mutlak gerçeği reddederek ortama bağlı, dinamik ve değişken bir düşünce tarzından oluşur. Modern çağın kesin ve kanıtlanabilir doğrularının yerini Postmodernizm'de bilenin bakış açısına göre değişen, içeriğe bağlı, bireyin değer ve yaşantılarına göre anlam kazanan muğlak olasılıklar almıştır. Gerek modern çağın milliyetçilik duygularının yerini alan hümanist anlayışı, gerek feminizm, lezbiyen ve homoseksüel gibi azınlıkların haklarına ilişkin farkındalık, ırkçılık karşıtı hareketler ve çevreyi korumaya yönelik küresel sosyal hareketlilik modern çağda kimlik gelişimini destekleyici sınıf, cinsiyet ve milliyete ilişkin özdeşim süreçlerini yaralayarak kimlik gelişim sürecini değiştirmektedir. Bu yüzden yazarlar; post modern kimliği parçalanmış, dinamik, ortama bağlı, relativistik ve akıcı olarak tanımlamaktadırlar.

Bu anlamda kimlik gelişimi içinde bulunulan kültürün ötesinde 20.yüzyılın ortak etkileri (demokrasi, küresel ısınmanın beraberinde getirdiği ekolojik farkındalık, bilgisayar ve uzay teknolojisinin etkileri) gibi pek çok global etkilere maruz kalmaktadır. Benzer görüşleri paylaşan Rattensi ve Phonix (1997, 2005) özellikle postmodern çağın getirdiği hızlı sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler çerçevesinde bireyin oturmuş ve durağan bir kimlik oluşturmasının zorluğuna değinmekte, bu hızlı değişimin yanında gerek küreselleşme sonucu her tür bilgiye ulaşılabilme fırsatı, gerekse medyanın beslediği devlete ve sosyal enstitülere karşı şüphecilik bireyin kimlik gelişiminde rol oynayan geleneksel değer sistemlerinin yıkılarak güçlü ve durağan bir kimlik duygusunun oluşmasını zorlaştırmaktadır (Özgüngör ve Kapıkıran, 2009: 534-535)

Postmodernizme göre 19. yüzyılda özellikle İngiltere'de ortaya çıkan modernizmin ortaya koyduğu tekçil akıl 20. yy'da yerini çokcul akıla bırakmalıdır. Böylece modernizme göre anormal olan, postmodernizme göre farklılık olarak adlandırılmıştır. Postmodernizmin kitlesel boyuttaki etkisi bireysel planda da kendini hissettirmiş ve özellikle insanın zihinsel ve duygusal dünyasına yönelik yeni bakış açıları getirmiştir. Postmodern dönemde birey, geleneksel yapılardan kopmuş ve aile de dâhil olmak üzere toplumsal gruplaşmalardan uzaklaşarak bireyselleşmiş, dolayısıyla da yalnızlaşmıştır. Bu durum bireyi dış etkilere daha açık hâle getirmiştir. Öngörülemez riskler, işsizlik, terör, medya, ailelerin parçalanması vb. gibi olaylar "Sadece siyah ya da beyaz yoktur, gri alanlar da vardır" sloganıyla gelen postmodernizm, "ne olsa gider" zihniyetine dayanmaktadır. Tek doğru fikrine karşı çıkan postmodernizm, değer yargıları üzerinde de büyük izler bırakmıştır (Düzgüner, 2015: 108-109)

Rosenau'nun da post modern birey olarak tanımladığı birey; gevşek ve esnektir, duygulara içselleştirmeye yöneliktir ve kendin ol diye özetlenebilecek bir tavrı benimser. Kendi toplumsal gerçekliğini kuran, kişisel bir anlam arayışını sürdüren ama arayışları sonunda ortaya çıkan şeyin hakikat iddiasında bulunmayan aktif bir insandır. Fantezi, mizah, anında tatmin ister. Geçici olanı kalıcı olana tercih ettiğinden bugün i.in yaşa ve yaşat tavrıyla yetinir. Planlanmış şeylerdense kendiliğinden oluşan şeylerin yanında kendini daha rahat hisseden post-modern birey geleneğe, egzotik olana, kutsal olana, sıra dışı olana ve genel ya da evrensel olana karşı kendi yerel olana büyük bir merak duyar. Post-modern bireyler kendi hayatlarıyla, kendi kişisel tatminleriyle ilgilidirler. Seçmeyi, özgür ifadeyi, bireysel katılımı, şahsi özerkliği ve özgürleşmeyi vurgular. Genel kurallardan, kapsayıcı normlardan sakınır. (Zencirkıran, 2005: 24-25).

Inglehart çalışmasında 'modernleşme ve postmodernleşme' kavramlarını şu şekilde özetlemektedir: Toplumlarda farklı kültürel öğeler birbirini tutar ve tutarlı bir örüntüde bir araya gelir ve bu örüntüler ekonomik ve teknolojik gelişmeyle bağlantılıdır der. Inglehart, Dünya Değerleri Araştırması'nı analiz ederek, bu araştırmadan iki temel değişim olgusunu ayırt eder; modern kayma ve postmodern kayma. Söz konusu araştırma, "Ekonomik gelişmeler ve değişimler, kitle değerlerinde ve inanç sisteminde belirli değişikliklere yol açar" hipotezini test etmek için kullanılmıştır. Inglehart, modern kaymayı, Weberci tezin biraz değiştirilmiş bir biçimiyle açıklamaktadır. Buna göre, modernleşmenin anahtarı dinsel yönelimli dünya görüşünden, devlet yönelimli dünya görüşüne geçmektedir. Modernleşme şu iki bileşeni içerir; sekülerleşme ve bürokratikleşme. Bu iki bileşeni de içeren aslî unsur rasyonelleşmedir. Son yirmi beş yıl içerisinde dünya ölçeğinde yaşanan yeni gelişmeleri ise Inglehart, postmodern kayma olarak adlandırmaktadır. Postmodern kaymanın ekonomik temelleri, Kuzey Amerika, Doğu ve Güney Doğu Asya'daki ekonomik gelişmeye dayanmaktadır. Gelişmiş sanayi toplumlarında ekonomi ve politik sistemler üzerinde kültürel geri beslemelerin etkisi artmıştır. Inglehart, postmodernleşmeyi modernleşmeden şu beş önemli öğeyle ayırt eder: (i) kıtlık değerlerinden güvenlik değerlerine geçiş, (ii) etkileyciliğin azalması ve bürokratik otoritenin kabul edilebilirliği, (iii) Batı'nın bir model olarak reddi ve sosyalist alternatifin çöküşü, (iv) bireysel özgürlüğe ve duygusal deneyime verilen önemin artması ve bütün otorite türlerinin reddi (v) bilimin, teknolojinin ve rasyonelliğinin prestijinin azalmasıdır (Inglehart, 1997; Özensel, 2003: 223-224).

Inglehart'a göre modernleşme teorisinin temelinde yer alan iki önemli iddiayı Karl Marks ve Max Weber yapmıştır. Karşıt görüşlere sahip bu kişilerden Marks'a göre ekonomik ve teknolojik değişimler, siyasî ve kültürel değişimlere sebep olarak belirleyici olmuşlardır. Weber ise kültürün ve değerlerin etkisinin, ekonomiyi ve siyasî hayatı şekillendirdiğini belirtmektedir. Bu açıdan modernleşmeyi doğuran esas faktör Marks'a göre kapitalizm, Weber'e göre ise rasyonelleşmedir. Weber modernleşmeyi insanları kuşatan ve mahsur bırakan "demir kafese" benzetmektedir (Ersoy, 2006: 154).

3. REFAH DEVLETİ SOSYO EKONOMİK GELİŞMELER VE DEĞER DEĞİŞİMİ

Genel itibariyle sosyal politikaların gelişmesinde, gelişmiş ekonomilerde 20. Yüzyılın ikinci yarısında sürdürülen ekonomik büyüme önemli bir etmendir. Endüstriyel üretimde görülen artış, teknolojik gelişmeler ve dünya ticaretinde sürdürülen üstünlük Batı ekonomilerine bir büyüme hızı kazandırmıştır. Bu dönemde "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" görüşünü terk eden devlet, başta eğitim, sağlık, sosyal güvenlik olmak üzere çeşitli alanlardaki kamu hizmetlerini artırarak bireyin kişisel gelişimini ve yaşam düzeyini yükseltecek yatırımlara gitmektedir. Bir diğer taraftan soyut anlamda bireylerin eşitliğini ve doğuştan gelen eşit haklara sahip olduğunu ileri süren liberal yaklaşım yerine, bireylerin sosyoekonomik koşullarını iyileştirmeye yönelik politikalar uygulanmaktadır. İnsan hakları ve eşitlik anlayışının hayata geçmesi için devletin pozitif müdahalelerinin geçerli olduğu bir anlayışın önem kazandığı döneme girilmektedir (Koray, 2012: 62).

Bu dönemde 'refah devleti' ifadesi politikada ve halk arasında yaygın bir kullanım halini almıştır. Dolayısıyla 1930'lu 1940'lu yıllara tekabül eden refah devleti kavramı yakın zamanlara ait olduğundan çok da eski sayılmaz. Modern anlamda refah devletinin temelleri, 19. Yüzyılın ortalarında İngiltere'de temel eğitimi sağlamak amacıyla düzenlenen yasal düzenlemeye kadar götürülmektedir. Bir diğer başlangıç noktası ise, ilk defa 1883'te Bismark tarafından getirilen sosyal sigorta uygulamasıdır. Refah devleti kavramının ne olduğuna gelindiğinde ortak bir tanımdan söz etmek güç olsa da birçok çalışmada referans olarak gösterilen Asa Briggs'in tanımına göre refah devleti; "piyasa güçlerinin rolünü azaltmak amacıyla, bilinçli bir şekilde örgütlü kamu gücünün kullanıldığı bir devlet türüdür." Refah devleti üç alanda faal durumdadır. Birincisi, bireylere ve ailelere minimum düzeyde gelir garantisi sağlamaktadır. İkincisi, kişilerin belirli sosyal risklerin (hastalık, yaşlılık, işsizlik vb.)

üstesinden gelmelerinde onlara yardımcı olmaktadır. Üçüncüsü ise, sosyal refah hizmetleri aracılığıyla, tüm vatandaşlara en iyi yaşam standartlarını üstlenmektedir. Özetle refah devleti; bireylere minimum gelir garantisi sağlamalı, güvencesizliği azaltmalı ve en iyi standartlara sahip olma hakkı vermelidir (Özdemir, 2007: 16-19).

Ekonomik büyüme ve modernleşme, çeşitli kurumlar ve üretilen refah vasıtasıyla, genel olarak, özerklik, yenilik, özgürlük, yaratıcılık, kendini gerçekleştirme, iş birliği ve başkalarıyla ilgilenme gibi sosyal değerlere karşılık gelen “değişime açıklık” ve “kendini aşma” değerlerine verilen önemi artırmaktadır. Böyle bir gelişmenin doğal sonucu, söz konusu değerlere yüksek önem vermek konusunda yaşanacak uzlaşmadır. Diğer yandan modernleşme, genellikle, geleneksel toplumlarda yüksek oranda önemsenen “güvenlik”, “uyumluluk” ve “geleneksellik” gibi değerlerden oluşan “muhafazakarlık” temel değerine verilen önemi azaltacaktır. Dolayısıyla modernleşme ve refah arttıkça bu değer tiplerinin daha az önemli olduğuna ilişkin toplumsal düzeyde bir “sosyal değer uzlaşması” oluşacaktır. (Erkenekli vd., 2012:131)

Inglehart (1999), sosyoekonomik faktörlerin, sosyal değerlerin toplumdaki değişiminde belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Hofstede’ye (1984, 2001) göre, sosyal değerler, temelinde ve tanımı gereği diğer etkenlerden bağımsızdır; diğer etkenler denetim altına alındığında, sosyal değer ortalamaları farklılık göstermektedir. Bu nedenle, Inglehart’ın aksine, Hofstede’ye (2001) göre, sosyoekonomik etkenler değiştiği için sosyal değerler farklılaşmaz; ülkelerin sosyal değerleri farklılık gösterdiği için, buna uyumlu olarak sosyoekonomik yapılar ortaya çıkmaktadır. Schwartz (1999, 2006) da, genel olarak Hofstede’ye katılmakla beraber, bir toplum içinde demografik ve sosyoekonomik etkenler açısından belirgin biçimde farklılaşan alt grupların sosyal değer eğilimlerini etkileyebileceğini ifade etmektedir. Ayrıca, Schwartz, Hofstede’in aksine, sosyal değer eğilimleri ile sosyoekonomik etkenler arasındaki karşılıklı ilişkinin kısa vadede etkisini gösterebileceğini düşünmektedir (Erkenekli, vd., 2012: 129).

Bu konuda yapılan çalışmaların bulguları sosyolojik bir temele dayandırıldığında, konunun modernleşme olgusu ile olan yakını ilişkisi dikkat çekmektedir. Fukuyama (1995), Huntington (1996) ve Putnam (1993) ve gibi araştırmacılar, kültürel değişimin kolaylıkla gerçekleşmeyeceğini öne sürmektedirler. Onlara göre kültür, politik ve ekonomik yapılara etki etmektedir. Diğer yandan, Marks ve Weber’den, Bell ve Toffler’a kadar pek çok düşünür, sanayileşmenin (en geniş anlamda modernleşmenin) dolayısıyla sosyoekonomik gelişmenin, kültürü ve sonuçta da geleneksel değerleri değiştireceğini düşünmektedir (akt. Inglehart & Welzel, 2005: 18-19). Inglehart ve Welzel (2005), genel olarak bu iki modernleşme yaklaşımını; sosyoekonomik gelişme, kültür ve politik hayatta öngörülebilir değişim meydana getirmektedir. Sosyoekonomik gelişme teknolojik icatlarla başlamakta, teknolojik yenilikler emek verimini artırmakta; bu durum uzmanlaşmanın yaygınlaşmasına, eğitim seviyesinin ve gelirin yükselmesine sebep olmakta; daha sonrasında bu durum, insan ilişkilerinde farklılaşmaya, otoriter ilişkiden anlaşmaya dayalı ilişkiye doğru bir değişime yol açmakta; bu da uzun dönemde, cinsiyet rolünün, otoriteye karşı tutumun ve seksüel normların değişmesi, doğum oranlarının azalması, politik yaşama geniş katılım, eleştirel ama zor yönetilen bir halkın ortaya çıkması gibi kültürel değişimleri beraberinde getirmektedir (Inglehart ve Welzel, 2005:19).

Inglehart değer değişikliğini, meteryalistten postmeteryaliste geçişin potansiyel olarak evrensel bir süreç olduğunu ve ekonomik güvensizlik koşullarından bağıl güvenlik durumuna geçen herhangi bir ülkede ortaya çıkabilmektedir der. Bu da ekonomik kalkınma ile değer değişikliği arasındaki bağlantıyı ortaya koymaktadır. Kişi başına düşen gelirin yüksek olması mutlaka bir güvenlik hissi üretmiyor olsa da, zengin ülkelerde yaşayan insanların, yoksul ülkelerdeki insanlardan daha güçlü bir ekonomik güvenlik hissi yaşaması ihtimal dahilindedir. Kısacası, ekonomik gelişme, materyalistten postmaterialist değerlere geçiş için elverişli olmalıdır. Nitekim yapılan çalışmalarda da “1990-1991 Dünya Değerler Araştırması'nda”

(Abramson and Inglehart) incelenen 40 toplumun tamamında, kişi başına düşen gayri safi milli hasıla ile maddi / post-materyalist olmayan değerlerin 12 maddelik ölçümü arasındaki puanlar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Göreceli olarak yüksek kişi başı gayrisafi milli hasıla olan toplumlar, yoksul ülkelere kıyasla daha yüksek oranda postmateryalist olma eğiliminde olmuştur.

Kişi başına gayri safi milli hasıla ile değerler arasındaki ilişki kesitsel olmasına rağmen, değer değişim tezi, bu konfigürasyonun, ekonomik kalkınmanın kademeli bir nesil değişim süreci ile artan postmaterializme yol açtığı dinamik bir süreci yansıttığı anlamına gelmektedir. Yani, son dört ya da beş on yılda bir toplumun ekonomik büyümeye yeterli olması koşuluyla, genç nesillerde postmateryalist olanların yaşlılardan daha yüksek bir oranda bulunması gerekir; böylece genç nesiller, ekonomik açıdan önemli ölçüde güvenliğe sahip olurlar. Güvenliklerini, artık ellili altmışlı ya da yetmişli yaşlardakilere kıyasla daha uzun sürdürebilirler (Inglehart ve Abramson,1994: 345-347).

Ekonomik kalkınma ile değer değişikliği tezine ülkelerden örnek vermek gerekirse; uzun yıllar ekonomik durgunluk yaşayan ve 1990'da çöküş halindeyken ilk bakışta materyalistden postmaterialist değerlere geçiş, Rusya'da gerçekleşmiştir. Eski Ruslar, 1920'lerde zorla kolektifleştirme ile bağlantılı kitlesel açlığa, bunu takiben 1930'ların terör ve Stalinist arıtmalarına, II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği'nde 27 milyon can kaybına ve açlığa maruz kaldıklarını deneyimlediler. Buna karşın, 1950'ler ve 1960'lar, Batı ülkelerinin çoğunu aşan oranlarda toparlanma ve hızlı bir ekonomik büyüme dönemi olmuştur. Kruşçev'in "Sizi gömeceğiz" (ekonomik açıdan) söylemi ile övünme çağrısı yapan bu dönemde, pek çok Batılı gözlemci bunun makul bir övünç olduğunu düşünmüştür. Son yıllar, tüm Rus nesillerini materyalist kutuplara doğru aşağıya doğru yönelten bir dönem efekti yaratarak, acı verici olmuştur. Ancak, genç nesillerin oluşum yılları, yaşlı nesillerden daha güvenilir bir ortamda belirmiş ve eğer yeni kuşağın farklılıkları, başlangıç deneyimindeki farklılıkları yansıtıyorsa, Rusya'da kuşaklar arası değişimin oldukça büyük kanıtları bulunmalıydı. Bu nedenle, Rus nesli daha zengin ülkelerinkinden çok daha düşük bir seviyede başlayıp bitmesine rağmen, Ruslardaki kuşaklar arası farklılıklar Batı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri veya Japonya'da bulunanlardan farklı olmuştur. Kuşaklar arası değer farklılıklarının Birleşik Devletler'de nispeten zayıf olduğu gözlenmiştir. Birleşik Devletler'de Materyalizm nispeten yüksek bir mutlak seviyesine sahip olmasına rağmen kuşaklar arası değişim oranı nispeten küçüktür. Birleşik Devletler yirminci yüzyılda dünyanın en zengin ülkelerinden biri olmasına karşın, Avrupa ve Doğu Asya'yı karakterize eden ülkelerle karşılaştırılabilir olan genç ve yaşlı nesillerin oluşum deneyimleri arasında dramatik değişiklikler yaşamamıştır. Amerika Birleşik Devletleri, son yıllarda nispeten yavaş bir büyüme gösterse de hemen hemen herkesin ömrü boyunca nispeten zengin bir ülke olmuştur ve İkinci Dünya Savaşı'nda harap olmamıştır. Güney Afrika'nın ise materyalist değerlere doğru bir kaymaya gittiğini söylemek şaşırtıcı değildir. Toplumun değerleri belirli bir zaman noktasında uzun vadeli eğilimlerin ve cari dönem etkilerinin bir kombinasyonunu yansıtmakta ve 1980'lerde Güney Afrika ciddi bir güvensizlik dönemi yaşamıştır. Uluslararası boykot ve düşük emtia fiyatlarda sorun yaşayan ekonomisi, 1980'li yıllar boyunca ekonomik durgunluğu yaşamış, yaygın şiddet ve siyasi istikrarsızlık, hem siyahlar hem de beyazlar arasında fiziksel güvenlik konusunda artan bir endişe yaratmıştır. Güçlü dönem efektleri, postmateryalist değerlere katkıda bulunan güvenliklikten ziyade güvensizlik hissi üretmek için çalışmaktadır (Inglehart ve Abramson, 1995: 130-136).

Bir başka araştırma da Rosenberg (1957) tarafından ABD'li üniversite öğrencilerinin iş değerlerine ilişkin içsel (iş başarı duygusu verdiği için önemlidir) ve dışsal (gelir, ilerleme, iş güvenliği ve boş zaman) motivasyonlarını ölçmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan bu çalışmada üç ana değer kompleksi belirlenmiştir. Bunlar: "insan odaklı", "ekstraya yönelik ödül odaklı" ve "kendini ifade etme odaklı" dır. 1970'ler ile 2000'ler arasındaki iş

değerlerindeki trendleri inceleyen çalışmalar, Amerikalıların uzun zamandan beri özünde iç değerler taşıdıklarını belgelemektedir. Çalışma çağındaki Amerikalıların beş iş alanına girmeleri istenen tekrarlanan bir araştırmada, önemli olan ve önemli bir başarı hissi veren bir içsel öge, sürekli olarak dört öğeden (gelir, ilerleme, iş güvenliği ve boş zaman) daha iyi performans göstermiştir. Bununla birlikte, hem çalışma çağındaki nüfus hem de lise öğrencileri arasında iç değerler son on yılda hafifçe azalmıştır. Sosyo-ekonomik değişkenlere dönersek, üniversiteyi bitiren ve yüksek sınıf mesleklerinde çalışmış olan yetişkinler, düşük sınıf mesleklerinde, üniversite dışı eğitilmiş işçilerden daha yüksek içsel ve düşük dışsal iş değerlerine sahip olma eğilimindedirler. Farklı sosyoekonomik geçmişlerden gelen gençler arasında, içsel değerlerin daha eşit dağılmış olduğu görülürken, dışsal ödüllerin değerlendirilmesinde de benzer bir farklılık tespit edilmiştir. Arka plan değişkenlerine dayanan farklılıkların açıklamaları, Maslow'un (1954) ihtiyaç hiyerarşisi teorisini ortaya atma eğilimindedir; burada, daha fazla maddi gereksinimin karşılanacağından emin olduğunda, kendi kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarının önceliği vardır. Bu gerekçe altında, ayrıcalıklı geçmişlerden gelen gençler, maddi ihtiyaçların karşılanması için kendilerini geliştirmeye ve belki de kendilerini gelirden ve saygın istihdam için geçerli ölçüt olarak prestijden uzak tutmaya olanak tanıyabilirler (Hjort, 2015: 295-299).

Dolayısıyla Inglehart, II. Dünya Savaşı'nın ardından Batılı toplumlarda hızla yaygınlaşan refah devleti uygulamaları ve artan endüstriyel etkinliğin imkânlarına odaklanır. Bu tür kurumsal ve ideolojik farklılaşmalar, öncelikle Batı dünyasında; sonrasında ise ilgili kurumların benimsenmesiyle dünyanın geri kalan kısmında, insanlık tarihinin daha önce görmediği biçimde materyal ihtiyaçların karşılanması için imkân ve birikim yaratmıştır. Sonuçta insanlık, bir kaç konjonktürel istisna dışında, dünyanın bütününde temel ihtiyaçlar bakımından sorunlarla karşı karşıya kalmamaktadır. İhtiyaç önceliklerinin farklılaşması, değer önceliklerinin de niteliğini belirlemiştir.

4. KUŞAK ETKİSİ VE GENÇLİĞİN DEĞER DEĞİŞİMİ

Toplumda yaygın olan değerlerde yaşanan değişimler, yapısal değişimlere kıyasla daha yavaş olmaktadır. Aynı zamanda, bir toplumdaki değerlerde görülen değişimler yaşlı kuşaklara oranla genç kuşaklarda daha hızlı yaşanmaktadır. Bunun nedeni ise gençlerin yeniliklere daha açık olması ve toplumsallaşma süreci içerisinde bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Kuşakların oluşumuna etki eden pek çok faktör bulunmaktadır. Ancak özellikle toplumun yapısına önemli ölçüde etki eden; tüketim toplumunun oluşması ve yaygınlaşması, aile ve evlilik kurumu ile ilgili değişimler, popüler kültürün ve medyanın topluma etkisi, kentleşme, eğitim, değerlerdeki değişim gibi olgular sosyokültürel değişimler açısından öne çıkmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere sosyo-kültürel değişimlerin yanı sıra kuşaklar arasındaki farkların ve kuşakların kendi içerisindeki değer yapılarının oluşmasına etki eden diğer önemli bir faktör ekonomik değişimlerdir (Kayacan, 2016: 5).

Son otuz yılda dünyanın siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda ve hızla artan teknolojik gelişmeler sonucu derin değişiklikler yaşadığına tanık olunmaktadır. Bu genellikle küreselleşme olgusuna atfedilir. Sermaye piyasalarının birbiri içine geçmesi, yeni çıkan filmler ve kitaplar saniyeler içinde dünyayı dolaşılıyor. Yüz milyonlarca insan aynı web sitelerini ziyaret ediyor, aynı TV kanallarını izliyor ve aynı esprilere gülüyorlar. Bu örnekler, küreselleşmenin yakınsak değerler getirdiği ya da dünyanın bir McDonaldizasyon getirdiği inancına katkıda bulunmaktadır. Yapılan değer çalışmalarında da verilerin analizi, kitle değerlerinin son otuz yıldır birleşmediğini göstermektedir. Evlilik, aile, cinsiyet ve cinsel yönelim ile ilgili normlar çarpıcı değişiklikler göstermekte, ancak neredeyse tüm gelişmiş endüstriyel toplumlar kabaca benzer hızlarda aynı yönde ilerlemektedir. Bu, dünyaya paralel bir hareket getirmiştir. Dahası, ekonomik açıdan gelişmiş toplumlar oldukça hızlı bir şekilde değişirken, ekonomik olarak durgun kalan ülkeler çok az bir değer değişikliği göstermektedir.

Sonuç olarak, düşük gelirli ülkelerdeki ve yüksek gelirli ülkelerdeki mevcut değerler arasında giderek farklılaşma olmuştur. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>

Dünyanın belli bir bölgesinde doğmuş olan bir birey, önceki dönemlerde daha yoğun bir şekilde ailesi, yakın çevresi ve içinde bulunduğu kültürün etkisiyle birey olma yolunda ilerlerken bugün çocuk ve gençler bunların yanı sıra ve zaman zaman daha yoğun bir şekilde tüm Dünya'da var olan algı ve olaylardan etkilenmektedir. Bu etkileşim, kuşaklar arası iletişimde de kalıcı izler bırakmakta, nesillerin değer yargılarını veya bu değerlerin öncelik sırasını değiştirmektedir.

Günümüzde ise tüketim üzerine kurulu bir toplum sistemi vardır. "Kullan ve at" toplumu olarak isimlendirebileceğimiz bu yapılanmada, sadece üretilmiş malların atılması değil; aynı zamanda, değerlerin, hayat tarzlarının, ilişkilerin, önceki nesillerden öğrenilmiş anlamlandırma biçimlerinin de atılması söz konusudur. Şu hâlde gençler, tüm bu değinilen değişimleri yaşamış ve yaşamakta olan toplumlardan etkilenmekte ve onları dönüştürmektedirler. İçinde bulunduğumuz çağın hızlı değişen yapısı, bireyleri bu değişime ayak uydurmaya zorlamaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle bireyin tüm dünyada var olan farklı fikir, olgu ve olaylardan etkilenmesi onun kimliği, değerleri ve yaşam biçimlerini de büyük ölçüde etkilemiştir. Günümüzde gençlerin dünyasında öne çıkan değerlerin bir önceki nesilden farklı olmasının ardında bu küresel dönüşümün etkisi büyüktür. Ülkemizde de yirmi otuz yıl önce toplumda hâkim olan değerler, değişen dünyanın üzerine kurulu olduğu temel ilkelerle çelişebilmektedir. Çoğu zaman gençler, içinde buldukları kültürün ve ailelerinin değerleri ile içinde yer edinmeye çalıştıkları dünyanın değerleri arasında tercihte bulunmak durumunda kalmaktadır (Düzgüner, 2015: 108-112).

Nitekim gençlik, sosyolojik bağlamdan soyutlanarak incelenemez. Her sosyal ve tarihsel dönemin kendine özgü gençlik tipolojileri vardır. Eğitim, sosyal, sınıf, cinsiyet, yerleşim yeri vb. sosyolojik değişkenler kendi gençlik realitesini yaratır. Dolayısıyla bir araştırma yapıldığında, araştırma yapılan dönemde içinde bulunulan sosyolojik bağlam, gençliğin 'kültürel görecelik' çerçevesinde okunması ve değerlendirilmesini gerekli kılar. Gençlik, toplumun yansıması ve ürünü olduğu için tüm toplum hakkında da bilgi verir. Yani içinde bulunulan sosyal ve kültürel yapıyı yansıtır (Bayhan, 2016: 160).

Çalışmanın önemli söylemlerinden olan değer dönüşümünde etkisi bulunan kuşak veya nesil kavramları ise, yaklaşık aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğudur. Günümüzde kuşaklar değişen ve gelişen teknoloji, değişen kariyer ve çalışma seçenekleri ile şarklılaşan toplumsal değerler karşısında hızla değişmektedir. Dolayısıyla kuşaklar biyolojik açıdan ziyade sosyolojik açıdan tanımlanmaktadır (Bayhan, 2016: 165).

Nitekim kuşak ve kuşağı etkileyen dönemler insanların kendilerine yönelik algıları üzerinde de etkilidir. Refah döneminde yaşanan çocukluk ile ekonomik belirsizlik döneminde yaşanan çocukluk arasında farklılık vardır. Bir kuşak için rüya niteliğindeki hak ve ayrıcalıklar bir diğer kuşak için hayatın sıradan bileşenlerine dönüşebilmektedir. Kuşakları sosyolojik açıdan incelemek için, her bir kuşağın değer yargılarını, inançlarını, davranış biçimlerini, döneme ait sosyo ekonomik ve politik olaylarını ve beklentilerini analiz etmek gerekmektedir. Her kuşak kendi zamanının trendleri, ruhuyla yörgülür ve kendi zamanının trend ve ruhunu yansıtır.

Inglehart kuşaklar arası değer değişim teorisini iki temel varsayım üzerine kurmaktadır ve çoğu yorumcu için Inglehart'ın analizi, Maslow'un İhtiyaç Teorisi'nin değerler bakımından genişletilmiş bir versiyonudur. Buna göre;

Kıtlık hipotezi: Hemen hemen herkes, özgürlük ve özerklik ister ancak insanlar en yüksek değeri en acil ihtiyaçlarına yerleştirme eğilimindedir. Beslenme ve fiziksel güvenlik, hayatta kalma ile doğrudan bağlantılıdır ve kıt olduklarında insanlar bu 'materyalistik' hedeflere

öncelik vermektedir; ancak refah koşulları altında insanlar aidiyet, saygı, estetik ve entelektüel doyum gibi "post-materyalist" hedeflere yönelme eğilimindedirler.

Kıtlık hipotezi, azalan marjinal fayda ilkesine benzer. Fiziksel hayatta kalma ve güvenlik için maddi ihtiyaçlar ile saygınlık, kendini ifade etme ve estetik tatmin etme gibi materyal dışı ihtiyaçlar arasındaki temel ayrımı yansıtır. Temel ihtiyaçlar hayatta kalmak için hayati önem taşıdığından, kısa süreli olduklarında postmateryalistik ihtiyaçlar da dahil olmak üzere diğer tüm ihtiyaçları ön plana çıkarırlar. Tersine, maddi ihtiyaçlar karşılandığında, bunlar kabul edilir ve postmaterialistik hedefler Maslow'un motivasyon hiyerarşisinde olduğu gibi daha yüksek hedefler için insanın ufkunu genişleterek daha önceliklidir.

Son on yıl içinde, gelişmiş endüstriyel toplumlar, hakim olan tarihsel kalıptan çarpıcı bir şekilde ayrılmıştır: nüfuslarının çoğu açlık ve ekonomik güvensizlik koşulları altında yetişmemiştir. Bu durum da aidiyet, saygınlık ve entellektüel ve kendini ifade etme gereksinimlerinin daha belirgin hale geldiği kademeli bir değişime yol açmaktadır. Kıtlık hipotezi, uzun süren yüksek refah dönemlerinin, materyalist olmayan değerlerin yayılmasını teşvik etme eğiliminde olacağını ve süren ekonomik gerilemenin tersini göstereceğini ima etmektedir.

Sosyalizasyon hipotezi: Maddi koşullar ile değer öncelikleri arasındaki ilişki derhal yapılan düzenlemelerden biri değildir. Büyük ölçüde temel değerler, yetişkinlik öncesi dönemlerinde geçerli olan koşulları yansıtır ve bu değerler genellikle kuşaklar arası nüfus değişimi yoluyla değişir. Bu hipotezde temel değer önceliklerinin ergenlik ve öncesi dönemde şekillendiği iddia edilir. Daha çok toplumsallaşma süreçlerine atıf yapmaktadır.

Sosyal bilimde en yaygın kavramlardan biri, yetişkinliğe erişene kadar temel kişilik yapısının kristalleşmesidir. Geniş bir kanıt gövdesi, insanların temel değerlerinin yetişkinliğe ulaştıklarında büyük oranda sabit olduğunu ve bundan sonra nispeten daha az değiştiğini gösterir. Eğer öyleyse, yükselen bir güvenlik hissi yaşamış toplumlarda gençlerin ve yaşlıların değerleri arasında önemli farklılıklar bulunacaktır. İnsanlar, oluşum yıllarında ilk elden deneyimledikleri değerlerle tutarlı olma olasılıklarını en yüksek seviyede tutarlar. Bu, kuşaklar arası değer değişiminin, genç kuşaklar önceki nesiller tarafından şekillendirilenlerden farklı koşullar altında büyümesi durumunda ortaya çıkacağını ve böylece tüm toplumun değerlerinin kuşaklar arası değiştirme yoluyla kademeli olarak değişeceğini ifade eder (Inglehart, 2008: 131-132).

Bu iki hipotez, değer değişikliği ile ilgili birkaç tahmin üretir. Birincisi, kıtlık hipotezi, refahın post-materyalist değerlerin yayılmasına elverişli olduğuna işaret ederken, sosyalizasyon hipotezi, temel değer değişiminin kademeli olarak gerçekleştiğini ima eder; Büyük ölçüde, genç kuşaklar yetişkin nüfusta yaşlı nesillerin yerini aldığından ortaya çıkar. Artan ekonomik ve fiziki güvenlikten sonra, yaşlı grupların ve genç grupların değer öncelikleri arasında önemli farklılıkları bulmak beklenir, çünkü oluşum yıllarında farklı deneyimlerle şekillenmişlerdir. Aynen Maslow'un teorisinde olduğu gibi ihtiyaç öncelikleri üst aşamada iken, daha temel ihtiyaçların tatmini tehlikeye düştüğünde Inglehart değer önceliklerinin de farklılaşacağını iddia eder. Özellikle ekonomik kriz, daralma veya uzun süreli işsizlik dönemlerinde materyalist değerlerin öncelik kazanmasının nedeni ihtiyaçların değerlerin yönünü belirleme özelliğidir. Inglehart bu tür gelişmelerin toplumsallaşma süreçlerini de etkilediği kanısındadır. Söz konusu etkiler, uzun vadede ele alındığında post-materyalist değer yargılarının ağırlık kazanması fark edilecektir. Bu durumun istisnası, ihtiyaç önceliklerine paralel olarak ekonomik ve konjonktürel dalgalanmalar sırasında yaşanır.

Bir başka ifadeyle insanların yaş ve cinsiyet gibi demografik özellikleri büyük ölçüde maruz kaldıkları yaşam koşullarını ve dolayısıyla sosyal değer önceliklerini etkilemektedir (Schwartz, 2007). Bu durumu etkileyen mekanizma Dünya Değerler Araştırmasını yürüten Inglehart'a (1997) göre şu şekilde çalışmaktadır:

İnsanlar sosyal değerleri, en geç erken-gençlik yaşlarında toplumdan öğrenmektedir. Sosyal değerler, sosyal ve ekonomik koşulları etkilediği için, değişen sosyal ve ekonomik şartların zorunlu sonucu olarak nesilden nesile farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, sosyal değer edinimi daha ziyade elli yıl önceki zor sosyal ve ekonomik şartlara sahip bir çevrede gerçekleşen ve büyük ölçüde kemikleşen günümüz Batılı yaşlı kuşakların ekonomik ve güvenlik değerlerine karşılık gelen materyalist değerlere, genç kuşaklara göre daha fazla önem vermesi doğaldır. Günümüzün Batı toplumlarında var olan ekonomik refah ve ulusal güvenlik, bu ortamda yetişen genç nesiller için onlara sunulmuş bir durumdur. Bu yüzden, yeni nesil "kendini ifade etmeyi" ve "gerçekleştirmeyi" öngören post materyalist değerlere, yaşlı kuşaklara göre daha çok önem vermektedir. Inglehart (1997, 2008) bunu "kuşak etkisi" (cohort effect) şeklinde adlandırmıştır. Buna göre insanların ergenlik döneminde edindikleri sosyal değer eğilimleri, daha sonra çok az miktarda değişikliğe uğramaktadır. Dolayısıyla belirli aralıklarla tekrarlanan bu değer araştırmaları, nesillerin değer değişiminin yönü ve derecesini tarihsel süreçten ayrı tutmamaktadır. Ayrıca Inglehart kuşaklar arasında değer değişiminin doğasından ötürü yavaş gerçekleştiğini belirtmekle beraber uzun dönemde bu değişimin büyük olabileceğine dikkat çekmiştir.

Bu bağlamda Inglehart'ın bulguları kuşak araştırmaları açısından önemli bir sonucu ortaya koymuştur. Kuşaklar arası değer oryantasyonundaki değişim ile ilgili olarak Inglehart gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda genç kuşakların diğer kuşaklara göre ekonomik ve fiziki güvenlikten daha çok 'kendini ifade etme' ve yaşam kalitesine verdiği önemin arttığını belirterek bu durumun kuşaklar arasında materyalist ve post-materyalist değerler arasında zıt yönde bir hareketlilik meydana getirmekte olduğunu söylemektedir. Ona göre özel istek ve ihtiyaçları karşılama arayışı bireysel ihtiyacın doyurulması ve insanın kendini ifade etmesi sonucunu doğurmaktadır. Kişisel gelişim ve mutluluk bireysel davranış ve tutumların tek kriteri olmaktadır. Bundan dolayı da düşünceler, inançlar ve değerler bireysel özerkliği, özgürlüğü ve özgüveni vurgulama arayışına girmektedir. Geleneksel kurumlar tarafından empoze edilen kurallar ve buyruklar çok da fazla etkili olmamaktadır (Inglehart, 2007, 5; Morsümbül, 2014: 101-102).

5. SONUÇ

Dünya genelinde gençlerin değerleri konusunda çeşitli araştırmalar yapılmakla birlikte, gençlerin temel değerlere sahip oldukları sonucuna varmak için deneysel veriler yetersiz kalmaktadır. Yapılan çalışmalar, gençlerin çoğunun tutum ve değerlerinin herhangi bir politik, dinsel ya da herhangi bir ideolojiye bağlı olmadığını göstermiştir. Genç kitle, durumlarına göre, görüşlerini değiştirmeye çekinmemektedir. Gençlerin tutum ve değerleri birçok durumda çelişkili ve kavranması zordur. Aynı kişi, örneğin çok ırkçı görüşleri başka bir şekilde ifade ederken, eşitliği belirli bir bağlamda iyi bir şey olarak görebilir (Helve, 2001, 2002).

Inglehart, karşılaştırmalı değer çalışmasında, 'materyalist' ve 'postmateryalist' değerlerin belirgin tasvirlerini kullanarak, çağdaş değişiklikleri tanımlamıştır (Inglehart, 1977: 27-28; 1990; 1997). Inglehart'ın kıtlık hipotezine göre; insanlar genellikle kaynakları kısıtlı buluyorsa, temel gereksinimleri ve değerleri, toplumun sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaktadır (Inglehart, 1977, 1990, 1997). Inglehart, modern ve materyalist değer dünyasını eleştiren postmateryalist değer dünyasıyla, postmodern dönemin bağlantılı olduğunu iddia eder.

Bununla birlikte, insanların çoklu gereksinimleri, tutumları ve değerleri; Inglehart'ın tipolojisinden daha çatışmalı bir değer dünyasını işaret eder. Bir insanın çok farklı gereksinimleri, tutumları ve değerleri olabilir; bunların bir bölümü materyalist, bir bölümü ise postmateryalisttir. Örneğin, Batılı gençlerin değer sistemleri konusundaki çalışmalar, son zamanlardaki ekonomik durgunluk döneminde gençler arasında post-materyalist değerlerin

azaldığını göstermektedir. Her ne kadar gençlerin bir kısmı hümanist çok kültürcüler olarak tanımlanabilse de, fakir ve yabancılara karşı tutumlar, tıpkı bireyciler arasında olduğu gibi durgunluğun bir sonucu olarak keskinleşmiştir. Ekonomik kıtlık, materyalistik değerlerin ve yabancı düşmanlığının artmasıyla izlenebilir. Bununla birlikte, gençler maddi mallar dışındaki şeyleri değerlendirebilirler. Çoğu genç, çevreyi korumak ve daha az şanslı olanlara yardımcı olmak için, diğerlerinin yanında kendi yaşam standartlarını ödünç olarak vermeye hazır ve hoşgörülüdür (Ruspini, 2016).

Inglehart'a göre, değer dünyasında postmateryalist olanlar, yoksul ülkelere ekonomik yardım sağlamaya daha hazırdırlar ve ayrıca kadın haklarına daha fazla dikkat etmektedirler (Inglehart, 1977: 30). Gençlerin değerlerinin genellikle postmateryalistik ve çok kültürlü olduğunu söylenebilir (Inglehart, 1977, 1990: 76). Bununla birlikte, yakın tarihli araştırmalar, milliyetçiliğin ve ırkçılığın geleneksel tutumlarının hâlâ yaygın olduğunu belirtmiştir (Inglehart, 1990: 3; Vinken & Ester, 1992: 411). Çok kültürlülük çerçevesinde tutum ve değerler, bir öğrenme sürecinden kaynaklanmaktadır. Ekonomi ve eğitim, postmateryalizmin kilit taşları olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abramson, P.& Inglehart, R. (1995). Value Change in Global Perspective, The University of Michigan Press, America.
- Aydın, İ.P. (2002). Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Baştürk, Ş. (2013). “Değer Dönüşümünün Paradoksları: Post materyalist Çalışma Yönelimlerinin Eleştirisi”, İş Ahlakı Dergisi, 6(2):10-53.
- Bayhan, V. (2016). “Gençlik ve Kuşaklar: Kuşaklara Göre Gençliğin Değer ve Davranışları”, (Ed. Memet Zencirkıran), Davranış Bilimleri, ss. 157-194, Dora Yayınları, Bursa.
- Bolay, S.H. (2009). Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü, Nobel Yayınları, Ankara.
- Düzgüner, S. (2015). “Değişen Dünyada Gençlik ve Değerler”, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 3(3): 105-126.
- Erkenekli, M; Uzun, Z.; Gümüş, Ö. (2012). “Sosyoekonomik Statü ve Sosyal Değerler İlişkinine Yönelik Bir İnceleme”, Savunma Bilimleri Dergisi, 11(2): 125-147.
- Ersoy, E. (2006). “Değer Farklılaşmalarının Sosyolojik Boyutu”, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Hökelekli, H. (2013). Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Inglehart, R.,& Welzel, C. (2005). Modernization Cultural Change and Democracy, Cambridge University Press, UK.
- Inglehart, R. (1990). Cultural Shift, Princeton University Press, Princeton.
- Inglehart, R. (1977). The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics, Princeton, N.J, Princeton U.P.
- Helve, H. (2002). Values, Change and Adolescents, Helsinki University Press , Helsinki.
- Hjort, J. L. (2014). “Intrinsic and Extrinsic Work Motivation among US and Norwegian High School Students”, YOUNG Editorial Group SAGE Publications, 23(4) :293–312.
- Kayacan, E. (2016). “ X ve Y Kuşaklarının Motivasyon Kaynakları: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Alan Araştırması”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koray, M. (2012). Sosyal Politika, İmge Yayınevi, Ankara.

Kuçuradi, D. (1971). İnsan ve Değerleri, Yankı Yayınları, İstanbul.

Morsümbül, Ş. (2014). "Değerlerin Kuşaklararası Değişimi: Ankara Örneği", Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, S. (2007). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.

Özgüngör, S.& Kapıkıran, N. (2009). "Postmodern Değerler Kimlik Oluşumu ve Yaşam Doyumu", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(31):32-42.

Robbins, A. (1999). Sınırsız Güç (Çev:Mehmet Değirmenci), İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Inglehart, R. (2008). "Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006", West European Politics, 31:1-2: 130-146.

Inglehart, R.& Abramson, P. (1994). "Economic Security and Value Change", The American Political Science Review, 88(2): 336-354.

Silah, M. (2000). Sosyal Psikoloji, Gazi Kitabevi, Ankara.

Vergote, A. (1999). Din, İnanç ve İnançsızlık (Çev. Veysel Uysal), IFAV, İstanbul.

Zencirkıran, M. (2005). "Sanayi Toplumundan Enformasyon Toplumuna: Değişen Çalışma Hayatı ve Yeni Değerler", (Edt. Aşkın Keser), Çalışma Yaşamında Dönüşümler, Nobel Yayınları, Ankara.